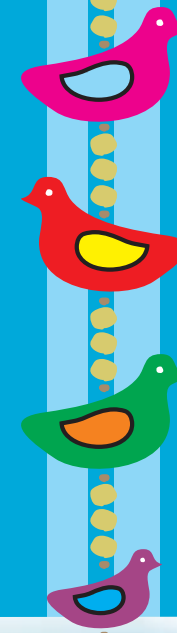

संस्कृत

कक्षा-७

प्रथम सत्र

निर्माण

गुजरात शैक्षणिक
संशोधन अने तालीम परिषद
गांधीनगर

मुद्रण

गुजरात राजय शाणा
पाठयपुस्तक मंडण
गांधीनगर

राज्य सरकारनी विनामूल्ये योजना डेकणनुं पुस्तक

परिशिष्ट

गुजरात शैक्षणिक संशोधन अने ताळीम परिषद, गांधीनगरना पत्र-कुमांक
जसीईआरटी / अभ्यासकम / 2012 / 1331-32 / ता. 01-02-2012 - थी मंजूर

शिक्षक अने वालीश्री माटे अलायटी
शिक्षक-आवृत्ति तैयार करवाभां आवी छे,
जेनो उपयोग अवश्य करशो.

संस्कृत

धोरण 7
(प्रथम सत्र)

प्रतिज्ञापत्रम्

भारतं मम देशः।
सर्वे भारतीयाः मम भ्रातरः भगिन्यः च सन्ति।
मम मानसे देशस्पृहा अस्ति। समृद्धिसहितं विविधतापरिपूर्णं
तस्य संस्कृतिगौरवम् अनुभवामि।
अहं सदा तत्पात्रं भवितुं यत्नं करिष्यामि।
अहं मम पितरौ आचार्यान् गुरुजनान् च प्रति आदरभावं
धारयिष्यामि।
प्रत्येकेन सह शिष्टव्यवहारं च करिष्यामि।
अहं मम देशाय देशबान्धवेभ्यः च मम निष्ठाम् अर्पयामि।
तेषां च कल्याणे समृद्धौ च एव मम सुखम् अस्ति।

किंमत : ₹ 12.00

निर्माण

गुजरात शैक्षणिक
संशोधन अने ताळीम परिषद
गांधीनगर

मुद्रण

गुजरात राज्य शाणा
पाठ्यपुस्तक मंडळ
गांधीनगर

(१) ॐ हरये नमः

(२) ॐ भानवे नमः

(३) ॐ द्यौः शान्तिः अन्तरिक्ष(गुं) शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः

शान्तिरोषधयः शान्तिर्वनस्पतयः शान्ति विश्वदेवाः

शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्व(गुं) शान्तिः

शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ।

(४) सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।

शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तुते ॥

(५) अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जन शलाकया ।

चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

© ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર

આ પાઠ્યપુસ્તકના સર્વ હક ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળને હસ્તક છે.
આ પાઠ્યપુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ કોઈ પણ રૂપમાં ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળના નિયામકની લેખિત પરવાનગી વગર પ્રકાશિત કરી શકાય નહિ.

નિર્માણ-સંયોજન :

ડૉ. ટી. એસ. જોષી
હરેશ ચૌધરી
ઈકબાલ વોરા
ચંદ્રેશ પાલ્લીઆ

કન્વીનર :

નરેન્દ્ર રાવલ

લેખન-સંપાદન :

નરેન્દ્ર રાવલ
કનુભાઈ કરકર
ઋતા પરમાર
પરેશાબહેન ઠાકર

પરામર્શન :

પ્રવીણચન્દ્ર જાની રાજેશ બારોટ
અમી જોષી કલ્પેશકુમાર મહાજન
કલ્પેશકુમાર પટેલ પ્રફુલ્લભાઈ કાતરિયા

ચિત્રાંકન :

મણિલાલ રાજપુત બિપિનચંદ્ર પટેલ
રસિક વાઘેલા અશોક પટેલ
જ્યોતિ બત્રી

ટાઈટલ ડિઝાઇન :

ધર્મેશ ચાવડા

મુદ્રણ-આયોજન :

શ્રી હરેશ એસ. લીખ્યાચીયા
(નાયબ નિયામક ઉત્પાદન)

પ્રસ્તાવના

RTE-2009 તેમજ NCF-2005ને ધ્યાનમાં રાખીને સમગ્ર દેશમાં પ્રાથમિક શિક્ષણનાં અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકો તેમજ સમગ્ર શિક્ષણ-પ્રક્રિયામાં બદલાવ થઈ રહ્યો છે. આ બદલાવ મુખ્યત્વે જે-તે વિષયો અંગેની આપણી સમજ તેમજ શિક્ષણ-પ્રક્રિયા અંગેની સમજ અંગેનો છે. બાળકની સર્જનશીલતા, વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ અને પૃથક્કરણ કરવાની આવડત વિકસે એ નવા અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય હેતુ છે. આ પાઠ્યપુસ્તકોમાં આપવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિઓ એવી રીતે યોજવામાં આવી છે કે જેથી પ્રવૃત્તિ પછી એ અંગે ચર્ચા અથવા ચિંતન થાય, ઉપયોજન થાય અને શું શીખ્યા એ પણ તારવી શકાય. બાળકોને અવારવનાર વ્યક્તિગત રીતે તેમજ સામૂહિક રીતે નાનાં કે મોટાં જૂથમાં કામ કરવાનો - ભણવાનો અવસર મળે એવી અધ્યયન-પ્રક્રિયામાં મદદરૂપ બને એવાં પાઠ્યપુસ્તકો બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. અલબત્ત, નવા અભ્યાસક્રમ, મુજબ પાઠ્યપુસ્તક પોતે પણ આખરે તો એક અધ્યયન-સામગ્રી છે, લક્ષ્ય નથી. મતલબ કે સાધન છે, સાધ્ય નથી. તેથી પાઠ્યપુસ્તક પોતે સમગ્ર શિક્ષણનું સાધન ન જ બની શકે તેમ છતાં એવું જરૂર કહી શકાય કે પ્રવૃત્તિલક્ષી શિક્ષણની આ તરાહ કદાચ સૌપ્રથમ વાર પ્રયોજાઈ રહી છે. આશા છે કે, આ પાઠ્યપુસ્તકોના ઉપયોગ દ્વારા અધ્યયન-અધ્યાપન પ્રક્રિયા સરળ તેમજ રોચક બનશે.

નવા અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકોના નિર્માણની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં માન. અગ્રસચિવશ્રી તેમજ પ્રાથમિક શિક્ષણ સચિવશ્રી તરફથી સતત પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન મળી રહ્યાં છે.

આ સમગ્ર પ્રક્રિયામાં IGNUS-erg ટીમના સભ્યોએ પણ સતત માર્ગદર્શન આપતા રહીને સ્ટેટ રિસોર્સ જૂથના સભ્યોને સજ્જ બનાવ્યા છે. UNICEFનો સહયોગ પણ આ આખી પ્રક્રિયા દરમિયાન મળ્યો છે. જે-તે વિષયના કોર શ્રૂપના સભ્યોએ પણ વખતોવખત સહયોગ આપ્યો છે.

એક વર્ષની અજમાયશ પછી સમગ્ર રાજ્ય માટે તૈયાર થયેલો ધોરણ 6થી8નાં આ પાઠ્યપુસ્તકોને ક્ષતિરહિત બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, છતાં ક્ષતિ રહી ગઈ હોય તો ધ્યાન દોરવા વિનંતી છે.

એમ. ટી. શાહ

નિયામક

જી.સી.ઈ.આર.ટી.

ગાંધીનગર

તારીખ : 1-2-2013

એચ. કે. પટેલ GAS

નિયામક

ગુ.રા.શા.પા. મંડળ

ગાંધીનગર

9. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ સંસ્કૃતમાં આપો:

(૧) एकदा शृगालः कुत्र गच्छति ?

(૨) શૃગાલઃ કિમર્થમ્ અત્ર તત્ર અટતિ ?

(૩) શૃગાલઃ વને કિં પશ્યતિ ?

(૪) કઃ વિક્તકોષં લુપ્તતિ ?

(૫) શૃગાલઃ કિં કથયિત્વા પલાયનં કરોતિ ?

10. અહીં કૌંસમાં આપેલ પદોને તેની નીચે આપેલ ખાલી જગ્યાઓમાં ઉચિત સ્થળે લખી ફકરો પૂરો કરો.

(સાયંકાલે, સપ્તવાદને, ઇચ્છતિ, કરોતિ, ગાન્ધીનગરમ્, ગચ્છતિ, નમતિ, આગચ્છતિ, નગરે)

સુધા અમરાવતી નામ્નિ _____ વસતિ । એકદા સા ગૂર્જરપ્રદેશસ્ય દર્શનં કર્તુમ્ _____ ।

સા ગૂર્જરપ્રદેશમ્ _____ । ગાન્ધીનગરં ગૂર્જરપ્રદેશસ્ય મુખ્યનગરમ્ અસ્તિ । અતઃ સા _____

ગચ્છતિ । પ્રાયઃ _____ સા ગાન્ધીમન્દિરં પ્રતિ ગચ્છતિ । ગાન્ધિમહાશયં ભક્તિભાવપૂર્વકં _____ ।

તત્ર એકઘન્ટાપર્યન્તં તિષ્ઠતિ । તતઃ સા સચિવાલયં _____ । મધ્યાહ્ને દ્વાદશવાદને સા સચિવમહોદયેન

સહ વાર્તાલાપં કરોતિ । તદનન્તરં સા ભોજનં _____ । _____ સપ્તવાદને સા અમરાવતી

ગચ્છતિ ।

11. તમારા ગામ કે નગરના કોઈ સ્થળનું ચિત્ર દોરો અને તેનું નામ સંસ્કૃતમાં આપો.

પ્રથમ આવૃત્તિ : 2013

પ્રકાશક : ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, 'વિદ્યાયન, સેક્ટર 10-એ, ગાંધીનગર વતી
એચ. કે. પટેલ, નિયામક

મુદ્રક :

8. નીચે આપેલા સમય મુજબ ઘડિયાળનું ચિત્ર દોરો અને શબ્દોમાં લખો:

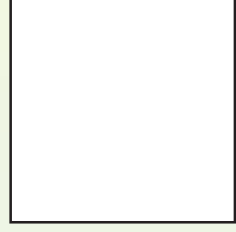
ઉદા:

૭ : ૩૦

સાર્ધસપ્તવાદનમ્

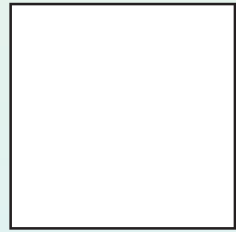
૯ : ૧૫

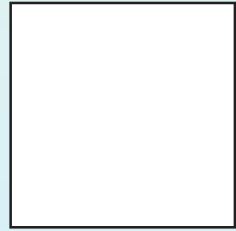
૧૧ : ૪૫

૧૨ : ૦૦

૯ : ૪૫

મૂળભૂત ફરજો

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ નીચે પ્રમાણે રહેશે :*

- સંવિધાનને વફાદાર રહેવાની અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓનો, રાષ્ટ્રધ્વજનો અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવાની;
- આઝાદી માટેની આપણી રાષ્ટ્રીય લડતને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાની અને અનુસરવાની;
- ભારતનાં સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાનું સમર્થન કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની;
- દેશનું રક્ષણ કરવાની અને રાષ્ટ્રીય સેવા બજાવવાની હાકલ થતાં, તેમ કરવાની;
- ધાર્મિક, ભાષાકીય, પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક ભેદોથી પર રહીને, ભારતના તમામ લોકોમાં સુમેળ અને સમાન બંધુત્વની ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવાની, સ્ત્રીઓના ગૌરવને અપમાનિત કરે તેવા વ્યવહારો ત્યજી દેવાની;
- આપણી સમન્વિત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાનું મૂલ્ય સમજી તે જાળવી રાખવાની;
- જંગલો, તળાવો, નદીઓ અને વન્ય પશુપક્ષીઓ સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું જતન કરવાની અને તેની સુધારણા કરવાની અને જીવો પ્રત્યે અનુકંપા રાખવાની;
- વૈજ્ઞાનિક માનસ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસા તથા સુધારણાની ભાવના કેળવવાની;
- જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવાની અને હિંસાનો ત્યાગ કરવાની;
- રાષ્ટ્ર પુરુષાર્થ અને સિદ્ધિનાં વધુ ને વધુ ઉન્નત સોપાનો ભણી સતત પ્રગતિ કરતું રહે એ માટે, વૈયક્તિક અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિનાં તમામ ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની.

* ભારતનું સંવિધાન : કલમ 51-ક

अनुक्रमशिका

क्रम	अेकमनुं नाम	पाना नं.
•	वन्दना	1
1.	चित्रपदानि - १ तः ३	2
2.	मेघो वर्षति	5
3.	कोऽरुक्	7
4.	हास्ययोग :	10
5.	चटक ! चटक !	13
•	पुनरावर्तनम् १	16
6.	सङ्ख्या	18
7.	विश्वासो नैव कर्तव्यः	20
8.	समयः	26
9.	आम्लं द्राक्षाफलम्	29
•	पुनरावर्तनम् २	32

5. नीचे आपेला संस्कृत शब्दोने अंको साथे योग्य रीते जोडो:

अ	ब	अ	ब
त्रिंशत्	२३	पञ्चचत्वारिंशत्	१९
सप्तत्रिंशत्	१३	नवदश	२०
त्रयोविंशतिः	४०	सप्तविंशतिः	४५
त्रयोदशः	३१	एकविंशतिः	४१
एकत्रिंशत्	३७	विंशतिः	२१
चत्वारिंशत्	३०	एकचत्वारिंशत्	२७

6. विश्वासः नैव कर्तव्यः चित्रकथानी पपेट द्वारा रज्जुआत करो.

नोंध : पडदा पाछण रही चित्रकथाना मुभवायन साथे पपेट द्वारा कथानी रज्जुआत करो.

7. समयनी साथे योग्य क्रियाने जोडी वाक्यो रथो.

अ	ब	क
प्रातः	षड्वादने	पठामि
मध्याह्ने	सार्धसप्तवादने	उत्तिष्ठामि
सायम्	सपादअष्टवादने	दुग्धं पिबामि
रात्रौ	नववादने	अभ्यासं करोमि
	पादोनएकादशवादने	अल्पाहारं करोमि
	द्वादशवादने	गृहकार्यं करोमि
	दशवादने	शयनम्

नोंध : सार्ध, पादोन, सपादनो उपयोग करी वधु वाक्यो बनावो.

पुनरावर्तनम्-२

1. नीचे आपेक्षा गीतना अंतरानुं स्वतंत्र तथा समूहगान करो:

चटक, चटक, रे चटक!
चिर्वे चिर्वे कूजसि त्वं विहग !

नीडे निवससि सुखेन डयसे
ख्रादसि फलानि मधुराणि ।
विहरसि विमले विपुले गगने
नास्ति जनः खलु वारयिता ॥

2. नीचे आपेक्षा गीतना अंतरानी पूर्तता करो:

- मातापितराविह मम न स्तः बहुधान्यम् ॥
- चणकं स्वीकुरु पिब रे नीरं तव भाषाम् ॥

3. विसर्ग, अनुनासिक, उलन्तनुं ध्यान राभी आदर्श वाचन करो.

शृगालः वदति, “भवान् कः । किमर्थं रादिति ?”

समस्यां ज्ञात्वा अति करुणतया सः वदति,

“चिन्ता मास्तु अहं मातुः समीपं नेष्यामि । मया सह चलतु । सा मम परिचिता अस्ति ।”

4 नीचे आपेक्ष संख्याने वांयो अने प्वाली जग्यामां संख्या लभी भुषवाचन करो.

एकविंशतिः _____	एकत्रिंशत् _____	एकचत्वारिंशत् _____
त्रयोविंशतिः _____	पञ्चदश _____	चतुर्विंशतिः _____
द्वाविंशतिः _____	चतुर्दश _____	सप्तदश _____
नवत्रिंशत् _____	अष्टत्रिंशत् _____	चतुश्चत्वारिंशत् _____
पञ्चाशत् _____	नवविंशतिः _____	अष्टादश _____

वन्दना

या देवी सर्वभूतेषु विद्यारूपेण संस्थिता ।
नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमोनमः ॥ १ ॥

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा ।
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृतमातरम् ॥ २ ॥

शुभं करोतु कल्याणम् आरोग्यं धनसम्पदम् ॥

शत्रु - बुद्धिविनाशाय दीपज्योतिर् नमोऽस्तु ते ॥ ३ ॥

मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लङ्घयते गिरिम् ॥

यत्कृपा तमहं वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥ ४ ॥

उपरोक्त श्लोकोनुं शुद्ध उच्यार साथे वारंवार गान करो.

1

चित्रपदानि १

आसन्दः

स्यूतः

पत्रभारः

समीकरः

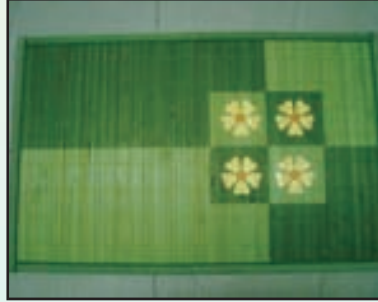
भ्रमणभाषः

पर्वतः

पर्यङ्कः

कटः

दण्डदीपः

पादपः

चषकः

कन्दुकः

(२) शृगालः किं पश्यति ?

शृगालः द्राक्षाफलं पश्यति ।

शृगालः आम्रफलं पश्यति ।

शृगालः जम्बूफलं पश्यति ।

(३) द्राक्षाफलं दृष्ट्वा शृगालः किं करोति ?

शृगालः उपविशति ।

शृगालः उत्पतति ।

शृगालः तिष्ठति ।

3. नीचेनी काव्यपंक्तिओ पूर्णा करो.

(१) एकः शृगालः खिन्नः जायते ।

(२) किं च पश्यति सः रसः जायते ।

4. आ काव्यनुं अभिनय सह गान करो.

5. थितन करो अने भाषी जग्या पूरो.

(१) रामः सीतायाः वामतः अस्ति । सीता रामस्य अस्ति ।

(२) विनयः कृष्णस्य अस्ति । कृष्णः विनयस्य दक्षिणतः अस्ति ।

(३) वीणायाः अग्रतः शीला अस्ति । शीलायाः वीणा अस्ति ।

(४) सुधा झरणायाः अस्ति । झरणा सुधायाः पृष्ठतः अस्ति ।

6. तभाराथी अग्रतः, पृष्ठतः, दक्षिणतः अने वामतः कोषा भेसे छे ते समञ्जने वाक्यो लभो. जेम के, मम दक्षिणतः सुरेशः उपविशति ।

ज्ञातव्यम्

- कार्यालयः कार्यालय
- वित्तकोषः बैंक
- उच्चविद्यालयः हाईस्कूल
- महाविद्यालयः कोलेज
- चिकित्सालयः हवापानुं
- यन्त्रागारः कारखानुं

2

31

अनुक्षणं तन्मुखे रसः जायते ।

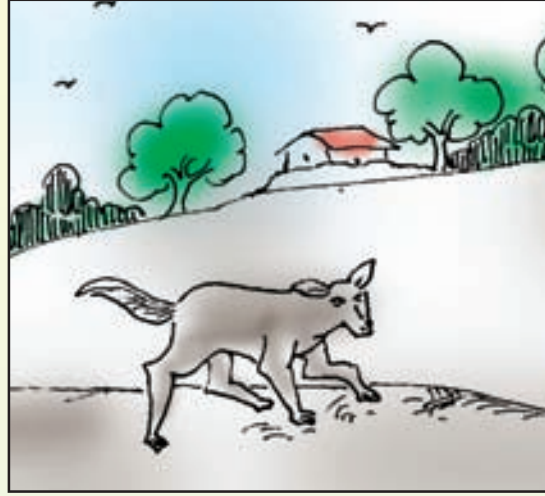
किं च करोति सः किं च करोति ?

एकवारम् उत्पतति, द्विवारम् उत्पतति,

त्रिवारम् उत्पतति, पुनः पुनः उत्पतति ।

स्वेदः जायते श्रमः जायते

लभते न द्राक्षाफलम् ।

किं च कथयति सः किं च कथयति ?

“आम्लं द्राक्षाफलम् !”

इत्येवं कथयति पलायते

इत्येवं कथयति पलायते ।

टिप्पण

पिपासा तरस बुभुक्षा लूभ इतः ततः आमतेभ श्रान्तः थाडेवो दक्षिणतः जमशी बाजु वामतः उभी बाजु अग्रतः आगण पृष्ठतः पाछण स्वेदः परसेवो तृषा तरस उत्पतति कूटे छे. अनुक्षणम् तरत ज, भीछ ज क्षणे इत्येवं आम कडीने तन्मुखे - तेना मुभभां

विशेषः

इत्येवं - इति एवम्

किमपि - किम् अपि

स्वाध्यायः

1. नीचेना शब्दानुं मोटेथी उच्यारण करो:

शृगालः, बुभुक्षया, पिपासया, श्रान्तः, खिन्नः, दक्षिणतः, स्वेदः

द्राक्षालताम्, दृश्यते, अनुक्षणम्, तन्मुखे, उत्पतति, द्विवारम्, आम्लम्

2. नीचे आपेला प्रश्नोना जवाब माटे आपेला विकल्पोमांथी सायो विकल्प शोधी तेनी सामे भरानी निशानी करो:

(१) शृगालः कुत्र गच्छति ?

शृगालः ग्रामं गच्छति ।

शृगालः नगरं गच्छति ।

शृगालः वनं गच्छति ।

चित्रपदानि २

नौका

सम्मार्जनी

रन्ध्रिका

मापिका

योजिनी

पत्रपेटिका

वृक्षशायिका

अग्निपेटिका

निश्रेणिः

शुचिका

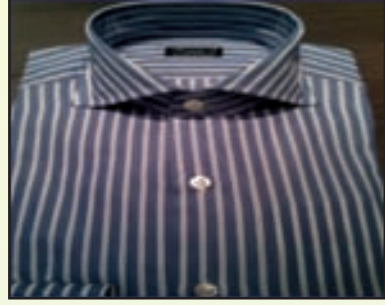

जपमाला

तुला

चित्रपदानि ३

युतकम्

उपनेत्रम्

कङ्कतम्

अर्गलम्

पर्णम्

व्यजनम्

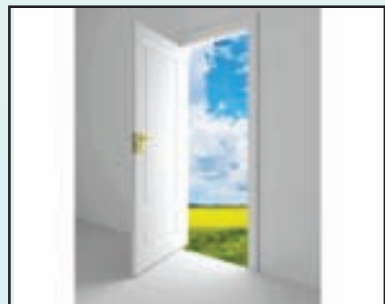
आम्रफलम्

गृहम्

सङ्गणकम्

द्वारम्

फेनकम्

वातायनम्

9

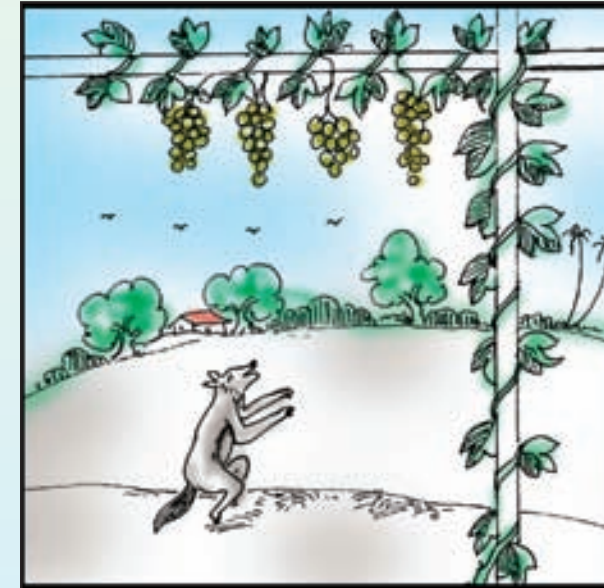
आम्लं द्राक्षाफलम्

एकः शृगालः ।
 एकः शृगालः वनं गच्छति ।
 सः वनं गच्छति ।
 पिपासा तस्य बुभुक्षा
 पिपासया बुभुक्षया वनं गच्छति ।
 सः वनं गच्छति ।

किं च करोति सः किं च करोति ?
 वामतः पश्यति दक्षिणतः पश्यति
 अग्रतः पश्यति पृष्ठतः पश्यति
 स्वेदः जायते तृषा जायते ।

इतः गच्छति
 किमपि न लभते ।
 ततः गच्छति
 किमपि न लभते ।
 श्रान्तः जायते खिन्नः जायते ।

किं च पश्यति सः किं च पश्यति ?
 पश्यति द्राक्षालताम्
 सः पश्यति द्राक्षाफलम् ।
 उपरि उपरि लतासु
 दृश्यते च तत् फलम् ।

પ્રવૃત્તિ

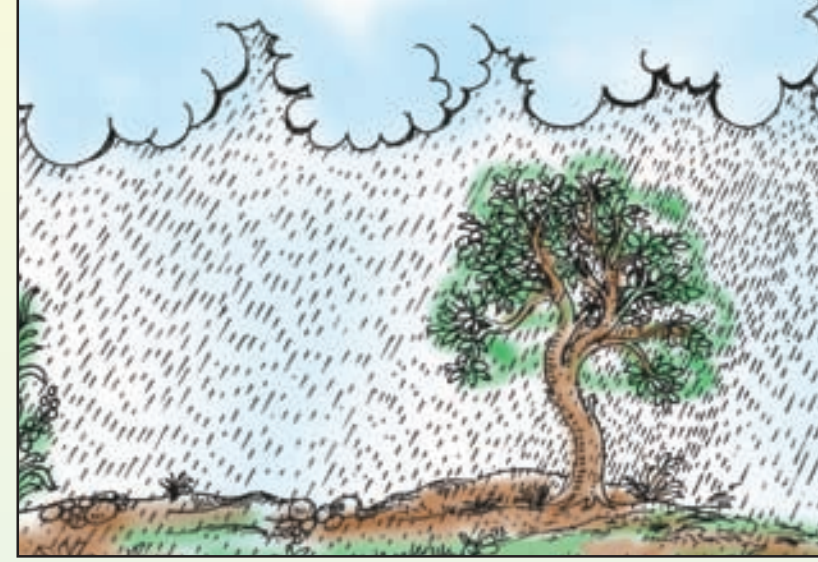
- (૧) રેતઘડી બનાવો. (જુદાજુદા સમયની)
 (૨) તમારા શિક્ષક ઘડિયાળના મોડેલમાં જે સમય બતાવે તે જોઈને સમય કહો.
 (૩) ધારો કે એક દિવસ માટે તમારે ઘડિયાળ વગર રહેવાનું થાય તો શું થાય ? વિચારો અને કહો.

શિષ્ટાચાર

● હરિ: ઓમ્ ।	હરિ ઓમ્
● સુપ્રભાતમ્ ।	સુપ્રભાત
● નમસ્તે/ નમસ્કાર: ।	નમસ્તે/ નમસ્કાર
● શુભરાત્રી ।	શુભરાત્રી
● ધન્યવાદ: ।	આભાર
● સ્વાગતમ્ ।	સ્વાગત
● ક્ષમ્યતામ્ ।	ક્ષમા કરશો
● ચિન્તા માસ્તુ ।	કોઈ વાંધો નહિ/ ભલે
● કૃપયા ।	કૃપા કરીને
● પુન: મિલામ: ।	ફરી મળીશું

2

મેઘો વર્ષતિ

મેઘો વર્ષતિ
 પ્રવહતિ નીરમ્ ।
 તુષ્યતિ કૃષિક:
 ગચ્છતિ ગોષ્ટમ્ ॥

નયતિ ચ વૃષભં
 હલમપિ વહતિ ।
 કર્ષતિ ક્ષેત્રં
 વપતિ ચ બીજમ્ ॥
 રોહતિ સસ્યં
 ફલતિ પ્રકામમ્ ।
 ભવતિ સમૃદ્ધિ:
 મનુકુલવૃદ્ધિ: ॥

— મહાબલેશ્વરભટ્ટ:

ટિપ્પણી

વર્ષતિ વરસે છે. પ્રવહતિ વહે છે. તુષ્યતિ સંતુષ્ટ થાય છે. કૃષિક: ખેડૂત ગોષ્ટમ્ પશુઓનો વાડો વૃષભ: બળદ
 કર્ષતિ ખેડે છે. ક્ષેત્રમ્ ખેતર વપતિ વાવે છે. રોહતિ ઊગે છે. સસ્યમ્ ધાન્ય પ્રકામમ્ પુષ્કળ

विशेषः

मेघोवर्षति - मेघः वर्षति, हलमपि - हलम् अपि

स्वाध्यायः

- नीचेना शब्दोनुं भोट्थी उथ्यारण करोः
प्रवहति, गोष्ठम्, कर्षति, प्रकामम्, समृद्धिः मनुकुलवृद्धिः
- नीचेना प्रश्नोना जवाब संस्कृतमां आपोः
(१) मेघो वर्षति तदा किं प्रवहति ?
(२) कः गोष्ठं गच्छति ?
(३) कृषिकः किं वपति ?
- नीचेना जेवा क्रिया आधारित शब्दो काव्यमांथी शोधी अही लपोः
वर्षति प्रवहति
_____, _____, _____, _____
_____, _____, _____, _____
- नीचेनी पंक्ति पूर्ण करो.
(१) मेघो वर्षति _____ गच्छति गोष्ठम् ।
(२) रोहति सस्यं _____ मनुकुलवृद्धिः ॥
- काव्यनुं ङावभाव तथा शुद्ध उथ्यार साथे गान करो.
- आ काव्यमांथी तमारा शिक्षक द्वारा बोलेवामां आवतां यार वाक्योनुं श्रुतलेपन करो.

प्रवृत्ति

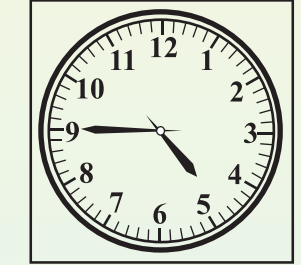
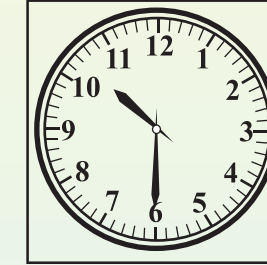
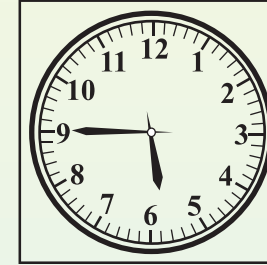
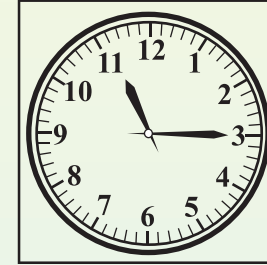
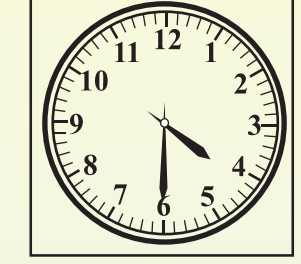
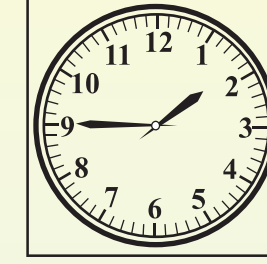
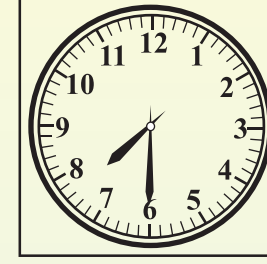
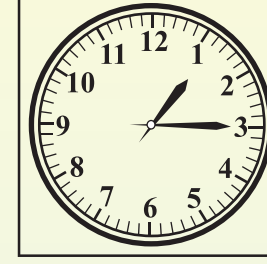
- वर्षाऋतु दरमियान भेतरनी मुलाकात लो तथा तमारा अनुभव वर्गमां कडो.
- पुस्तकालयमां जई वर्षागीतो शोधो, लपो अने गाओ.
- तमारा गाममां गवातां वर्षागीतोनी यादी बनावो.
- जूथमां बेसीने आ काव्यनुं समूहमां तथा व्यक्तिगत गान करो.

ज्ञातव्यम्

- श्रावणमासस्य पूर्णिमा रक्षाबन्धनेन सह संस्कृतदिवसरूपेण अपि मन्यते ।
- रामायणम् तथा महाभारतम् अस्माकम् आर्षमहाकाव्यरूपेण प्रसिद्धे ।
- युरोपखण्डे संस्कृतभाषायाः अध्ययनस्य प्रारम्भं विलियमजोन्समहोदयः अकरोत् ।

स्वाध्यायः

- कः समयः ? (घडियाण जेईने तेनी नीचे समय अंकमां अने शब्दमां लपो.)

- जेडकां जेडो :

अ

ब

(१) ४:१५

सार्धषड्वादनम्

(२) ६:३०

पादोननववादनम्

(३) २:४५

सपादचतुर्वादनम्

(४) ७:१५

पादोनत्रिवादनम्

(५) ८:४५

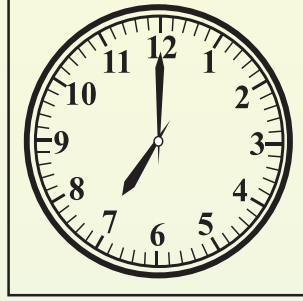
सपादसप्तवादनम्

सार्धअष्टवादनम्

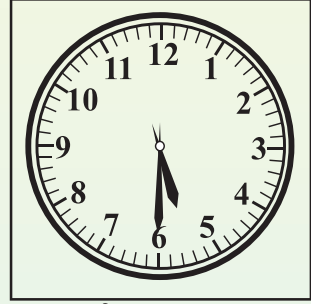
8

समयः

एषा घटी ।

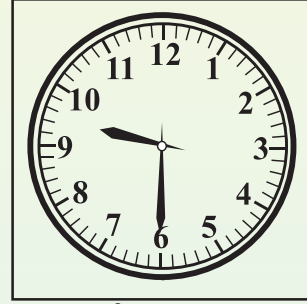
कः समयः ?

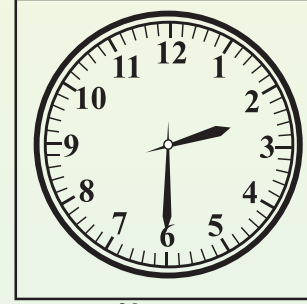
सार्धपञ्चवादनम्

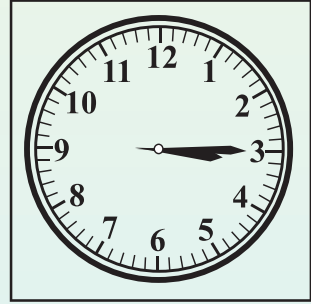
सार्धषड्वादनम्

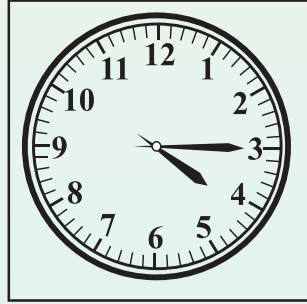
सार्धनववादनम्

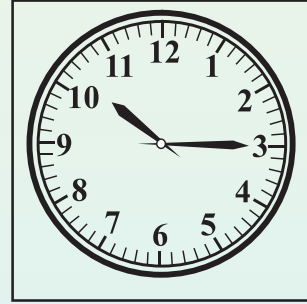
सार्धद्विवादनम्

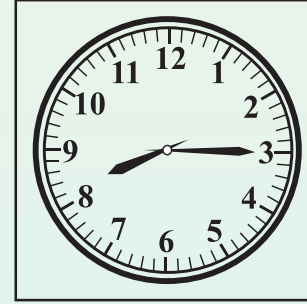
सपादत्रिवादनम्

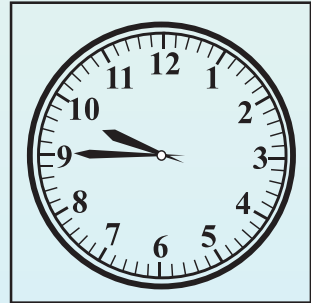
सपादचतुर्वादनम्

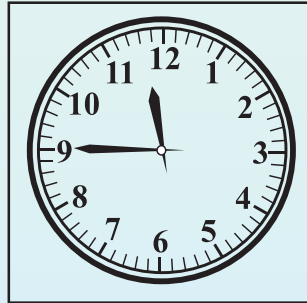
सपाददशवादनम्

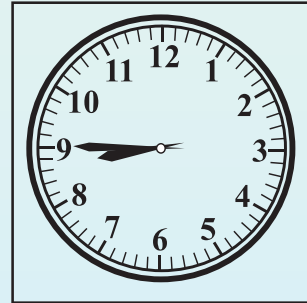
सपाद अष्टवादनम्

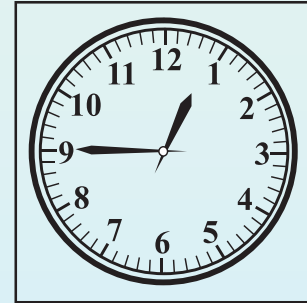
पादोनदशवादनम्

पादोनद्वादशवादनम्

पादोननववादनम्

पादोन एकवादनम्

26

3

कोऽरुक्

एकः पक्षी अस्ति ।

सः आकाशे अत्र तत्र गच्छति ।

सः पुनः पुनः वदति “कोऽरुक्” ?

(कः नीरोगः भवति ?)

पक्षी द्वारं द्वारम् अटति ।
एकम् एव प्रश्नं पृच्छति ।
जनाः उपहासं कुर्वन्ति ।
कः अपि उत्तरं न ददाति ।
पक्षी निराशः भवति ।

सः वनं गच्छति वृक्षे उपविशति च ।

वृक्षस्य अधः वैद्यर्षिः वाग्भट्टः अस्ति ।

पक्षी पुनः वदति, कोऽरुक् ? कोऽरुक् ?

इति । वाग्भट्टः यमु, १/२१-

सः वदति,
“हितभुक्, मितभुक् ऋतभुक्” इति ।
अर्थः अस्ति, यः हितकारी भोजनं करोति,
यः मितं भोजनं करोति,

7

यः ऋतु अनुसारं भोजनं करोति
सः एव नीरोगः भवति इति ।
सन्तुष्टः पक्षी ऋषिसमीपम् आगच्छति ।
सः ऋषिं नमति । अनन्तरं स्वस्थानं गच्छति ।

टिप्पणी

कोऽरुक् - कः अरुक् कोऽन्ये नीरोगी છે ? અટકતી ફરે છે, ઉપહાસમ્ મજાક, વૈદ્યર્ષિઃ વૈદ્યઋષિ, હિતમુક્ હિતકારી ભોજન કરનાર, મિતમુક્ યોગ્ય માત્રામાં ભોજન કરનાર, ઋતમુક્ ઋતુ અનુસાર ભોજન કરનાર, સ્વસ્થાનમ્ પોતાના સ્થાને

વિશેષ:

કોઽરુક્ = કઃ + અરુક કોષ નિરોગી છે. અહીં પક્ષીના બોલવાના ધ્વનિ મુજબ કોઽરુક્ એવું લખેલ છે

સ્વાધ્યાય:

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો :

કોઽરુક્, વૈદ્યર્ષિઃ, શ્રુણોતિ હિતમુક્, ઋતમુક્, અનન્તરમ્, સ્વસ્થાનમ્

2. પાઠના વિષયવસ્તુના આધારે પ્રશ્નોના જવાબ લખો:

- (૧) પક્ષી કિં વદતિ ?
- (૨) પક્ષી વને કુત્ર ઉપવિશતિ ?
- (૩) વૃક્ષસ્ય અધઃ કઃ અસ્તિ ?
- (૪) ઋષિઃ કિં વદતિ ?
- (૫) સન્તુષ્ટઃ પક્ષી કુત્ર આગચ્છતિ ?

3. પાઠમાંથી ક્રિયા આધારિત શબ્દો શોધીને નીચેની ખાલી જગ્યાઓમાં લખો :

ઉદાહરણ : ગચ્છતિ _____

6. ઉદાહરણ મુજબ કૌંસમાંના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્યરચના કરો:

- (૧) બાલઃ _____ ઇચ્છતિ । (રોટિકા, ખાદ્ય)
● બાલઃ રોટિકાં ખાદ્યતુમ્ ઇચ્છતિ ।
- (૨) છાત્રા _____ ઇચ્છતિ । (પાઠ, પટ્)
- (૩) શિક્ષકઃ _____ ઇચ્છતિ । (કથા, કથય)
- (૪) સરલા _____ ઇચ્છતિ । (ક્રીડા, ક્રીડ્)
- (૫) પ્રણવઃ _____ ઇચ્છતિ । (ચિત્ર, રચય)

7. કૌંસમાં આપેલા પદોને આધારે ખાલી જગ્યા પૂરો: (અકઃ, અકા, અકમ્)

- (૧) _____ અશ્વઃ ધાવતિ । (૪) _____ મન્દિરમ્ અસ્તિ ।
- (૨) _____ બાલકઃ ક્રીડતિ । (૫) _____ શાલા અસ્તિ ।
- (૩) _____ બાલા પઠતિ । (૬) _____ ચિત્રં પશ્યામિ ।

પ્રવૃત્તિ

- તમારા શિક્ષક આ પાઠના જે શબ્દો બોલે તેનું શ્રુતલેખન કરો.
- જૂથમાં બેસી આ પાઠનું આદર્શ પઠન કરો.
- આ પાઠની રજૂઆત મહોરો પહેરી અભિનય સાથે કરો.
- પાઠની વાર્તા તમારા મિત્રોને સંભળાવો.

જ્ઞાતવ્યમ્

- અધિકારી - અધિકારી
- વિક્રયિકઃ - વિક્રેતા, વેચનાર
- ઉદ્વુકઃ - ટાઈપિસ્ટ
- અભિયન્તા - ઈજનેર
- પ્રાધ્યાપકઃ - અધ્યાપક
- લલિપિકારઃ - લલિપ્યો
- અધિવક્તા - વકીલ
- વ્યાખ્યાતા - વ્યાખ્યાતા

2. नीचेना प्रश्नोना उत्तर संस्कृतमां आपो अने लभो:

- (१) अजा कुत्र गच्छति ?
- (२) कः रोदिति ?
- (३) शृगालः अजा शिशुं दृष्ट्वा किम् इच्छति ?
- (४) कः वञ्चकः अस्ति ?
- (५) शिशुमुखात् घटनां श्रुत्वा अजा किं करोति ?
- (६) अजा शिशुं किं वदति ?
- (७) वार्तायाः शीर्षकः कः ?

3. नीचेना शब्दोने संस्कृत भाषामां लभो.

(१) लुब्धुं	(५) अजाशयो
(२) पीपलानुं ञः	(६) दोरे छे.
(३) भकरी	(७) मारवुं
(४) तरत	(८) भागी जय छे.

4. नीचेनां वाक्योने घटनाक्रममां गोठवो.

- (१) “पुत्र, अपरिचितस्य उपरि कदापि विश्वासः नैव कर्तव्यः ।
- (२) अजाशिशुः शृगालेन सह गच्छति ।
- (३) पुत्र, अहं बहिः गच्छामि ।
- (४) शृगालः शिशुं पश्यति ।
- (५) “चिन्ता मास्तु, अहं मातुः पार्श्वे नेष्यामि” ।
- (६) शिशु मुखात् घटनां श्रुत्वा अजा क्रुध्यति ।

5. प्रस्तुत पाठमां कर्तव्यः, गमनीयः जेवां रूपोना अभ्यास कर्यो. ‘आम करवुं जोईअे’ अथवा ‘आम थवुं जोईअे’ अे अर्थमां आवां रूपो वपराय छे. उदाहरणमां दर्शाव्या मुज्ज्ब अन्य शब्दोनी रयना करो:

(१) दर्शन -	दर्शनीय	(दर्शन करवा योग्य)
(२) गम् -	_____	(जवा योग्य)
(३) पठ् -	_____	(पठन करवा योग्य)
(४) वन्द् -	_____	(वंदन करवा योग्य)
(५) पूज् -	_____	(पूजन करवा योग्य)

4. उदाहरण मुज्ज्ब वाक्यरयना करो :

पक्षी _____ अटति । (द्वारम्)

पक्षी द्वारं द्वारम् अटति ।

(१) भिक्षुकः _____ गच्छति । (गृहम्)

(२) शृगालः _____ भ्रमति । (वनम्)

(३) नृपः _____ गच्छति । (नगरम्)

(४) साधुः _____ विहरति । (तीर्थम्)

5. उदाहरण मुज्ज्ब वाक्यरयना करो :

पक्षी _____ गच्छति _____ उपविशति च । (वनम्, वृक्षः)

पक्षी वनं गच्छति वृक्षे उपविशति च ।

(१) छात्रः _____ गच्छति _____ उपविशति च । (विद्यालय, आसनम्)

(२) अधिकारी _____ गच्छति _____ उपविशति च । (कार्यालयः, आसन्दः)

(३) भक्तः _____ गच्छति _____ उपविशति च । (मन्दिरम्, पूजास्थानम्)

(४) सिंहः _____ गच्छति _____ उपविशति च । (वनम्, वृक्षतलम्)

प्रवृत्ति

- चित्रकथाना प्रसंगो अभिनय साथे रञ्ज करो.
- चित्रकथानां चित्रोना आधारे वार्ताकथन करो.
- कोई पक्ष अेक पक्षीनुं चित्र बनावो.

4

हास्ययोग :

- (१)
 आपणिकः : (ग्राहकं प्रति)
 एतत् यन्त्रं क्रीणातु क्रयणयोग्यम् अस्ति ।
 ग्राहकः : तस्य का विशेषता अस्ति ?
 आपणिकः : एतत् यन्त्रं भवतः पञ्चाशत् प्रतिशतं कार्यभारम्
 अल्पं करिष्यति ।
 ग्राहकः : तर्हि कृपया द्वे यन्त्रे ददातु ।

- (२)
 शिक्षकः : छात्रायाः गृहकार्यं दृष्ट्वा
 भवतः : गृहकार्ये बहवः दोषाः । तान् अपि भवान्
 एकः एव करोति ।
 छात्रः : महोदय ! एते सर्वे दोषाः अहम् एकः
 एवं न करोमि । गृहपाठलेखने मम पिता
 अपि सहायतां करोति ।

- (३)
 गृहस्वामी : (अतिथिं प्रति) भवान् आगच्छतु ।
 श्वानभयं न अनुभवतु ।
 अतिथिः : किं सः न दंशति ?
 गृहस्वामी : तस्य दंशनस्वभावः अस्ति वा न वा इति
 अहम् अपि न जानामि । यतः एतस्य
 स्वभावस्य परीक्षणम् अधुना भविष्यति ।

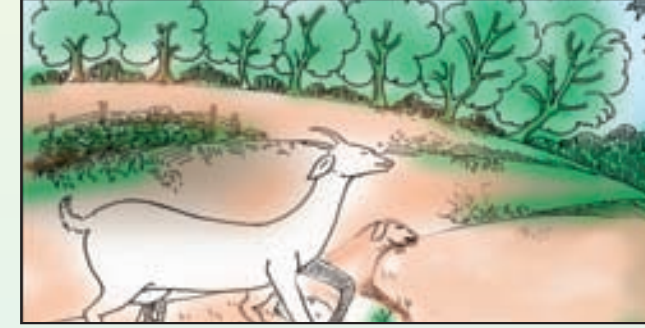

- (४)
 एकदा चौरद्वयं वित्तकोषे लुण्ठनं करोति ।
 बहूनि रुप्यकाणि प्राप्नोति । गृहम् आगत्य वार्तालापं करोति ।
 प्रथमः चोरः : कियत् धनं प्राप्तं तस्य ज्ञानार्थं धनगणनां
 करोमि ।
 द्वितीयः चोरः : व्यर्थश्रमं मा करोतु । श्वः वर्तमानपत्रे
 वार्ताम् आगमिष्यति एव । ततः गणनाज्ञानं
 भविष्यति ।

अजाशिशुः शृगालेन सह गच्छति । तस्मिन् क्षणे अजा
 आगच्छति । स्वपुत्रेण सह वञ्चकं शृगालं दृष्ट्वा वदति
 “पुत्र, भवान् एतेन सह कुत्र गच्छति ? अस्य विश्वासः न
 कर्तव्यः ।”

शिशुः मातुः समीपं धावति ।
 शिशुमुखात् घटनां श्रुत्वा अजा क्रुध्यति ।
 अजा शृगालं प्रहरति । शृगालः पलायते ।

अजा शिशुं वदति, “पुत्र, अपरिचितस्य उपरि कदापि
 विश्वासः नैव कर्तव्यः । न मैत्री कर्तव्या न कुत्रापि
 गमनीयम् ।”

टिप्पणी

अजा बकरी स्वस्य पोतानो बहिः बहार शीघ्रम् उपस्थि तिष्ठतु गिभो रडे. अतः आथी शृगालः शियाण
 गमनीयम् जवुं जेठे नेष्यामि लई जईश. भवान् कः आप् कोष ? वञ्चकः छेतरनारो, लुथ्यो पिप्पलवृक्षः पीपणानुं
 जस अन्विष्यति शोधे छे. दृष्ट्वा जेठेने श्रुत्वा सांभणीने क्रुध्यति क्रोध करे छे प्रहरति प्रहार करे छे.

विशेषः

नैव : न एव, कुत्रापि : कुत्र अपि, कदापि : कदा अपि

स्वाध्यायः

- नीयेना शब्दोनुं भोटैथी उथ्यारण करोः
 स्वस्य, शीघ्रम्, तिष्ठतु, विस्मरति, खादितुम्, करुणतया,
 नेष्यामि, वञ्चकः, पिप्पलवृक्षः, अन्विष्यति, शृगालेन, क्रुध्यति

विश्वासो नैव कर्तव्यम्

एकं वनम् अस्ति । वने एका अजा अस्ति ।
सा स्वस्य पुत्रं वदति “पुत्र, अहं बहिः गच्छामि ।
अहं शीघ्रं आगच्छामि । अत्र एव तिष्ठतु ।”

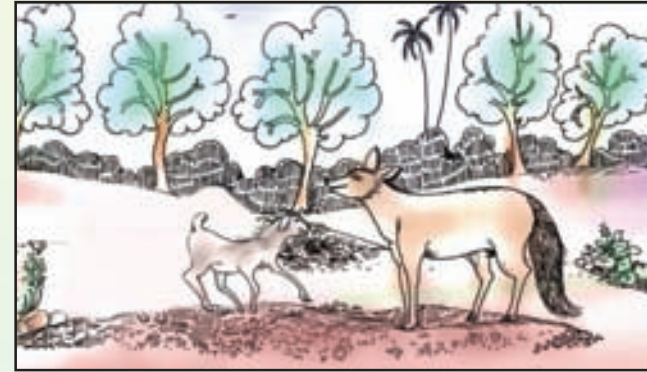
अजा वनं गच्छति ।

शिशुः अपि अनुसरणं करोति ।

शिशुः मार्गं विस्मरति । अतः सः रोदिति ।

शृगालः शिशुं पश्यति ।

सः सुकोमलं मांसं खादितुम् इच्छति ।

शृगालः वदति, “भवान्, कः ? किमर्थं रोदिति ?”

समस्यां ज्ञात्वा अति करुणतया सः वदति, “चिन्ता मास्तु,
अहं मातुः समीपं नेष्यामि । मया सह चलतु । सा मम
परिचिता अस्ति ।”

अजाशिशुः वदति “अहं भवन्तं न जानामि ।

मम माता वदति यत् अपरिचितेन सह कुत्रापि न
गमनीयम् इति ।” वञ्चकः शृगालः वदति, “मम विषये मा
चिन्तयतु । पश्यतु तत्र एकः पिप्पलवृक्षः अस्ति । तत्र भवतः
माता अन्विष्यति ।”

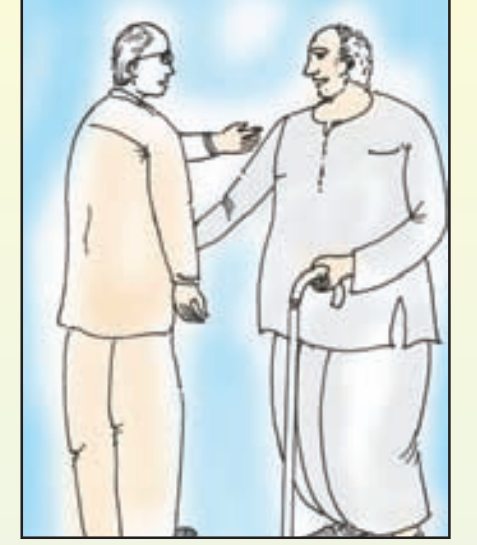

(५)

वृद्धः शम्भुनाथः : मम पत्नी मम भोजनस्य पश्चात् एव भोजनं करोति ।

रमानाथः : भवान् भार्यया सह भोजनं न करोति वा ?

शम्भुनाथः : तथा किमपि नास्ति । मम भोजनस्य पश्चात्
सा भोजनं करोति - तस्य कारणम् अस्ति
यतः आवयोः एका एव कृत्रिमदन्तावलि
अस्ति ।

टिप्पणी

क्रीणात् परीढो आपणिकः वेपारी, दुकानदार प्रतिशतम् टका क्रयणयोग्यम् परीढी करवाने लायक द्वे यन्त्रे बे यंत्रो
दंशनम् उंस भारवो ते (अर्डी करउवुं) वित्तकोषः बेन्क लुण्ठनम् लूट आगत्य आवीने आवयोः अमारा बनेने वर्तमानपत्रे
छापाभां यतः केभके कृत्रिमदन्तावलिः बनावटी दांत, दांतनुं थोकहुं

स्वाध्यायः

1. नीयेना शब्दोनुं भोटेथी उच्यारण करो :

आपणिकः, क्रीणात्, पञ्चाशत, दृष्ट्वा, गृहपाठलेखनम्, श्वानभयम्, दंशनस्वभावः,
परीक्षणम्, चौरद्वयम्, लुण्ठनम्, रुप्यकाणि, आगत्य, व्यर्थश्रमम्, कृत्रिमदन्तावलिः,

2. नीयेना शब्दो माटेना संस्कृत शब्दो शोधो :

(१) परीढी (२) बेन्क (३) लूट (४) टका (५) दुकानदार

3. नीयेना वाक्यो कोष भोले छे : ते कछो :

(१) तर्हि कृपया द्वे यन्त्रे ददातु ।

(२) भवतः गृहकार्ये बहवः दोषाः ।

(३) श्वानभयं न अनुभवतु ।

(४) व्यर्थश्रमं मा करोतु ।

4. रेभांकित पदोना स्थाने कौसभां आपेल शब्दोनुो उपयोग करी अन्य वाक्यो बनावो.

(१) एतत् यन्त्रं क्रीणातु । (फेनकम्, पुस्तकम्, फलम्,)

(२) सा भोजनं करोति । (दुग्धपानम्, दानम्, प्रार्थनाम्)

(३) व्यर्थश्रमं मा करोतु । (व्यर्थव्यवहारम्, दुर्ब्यवहारम्, व्यर्थव्ययम्)

(४) श्वानभयं न अनुभवतु । (चोरभयम्, सिंहभयम्, अन्धकारभयम्)

5. उदाहरण मुञ्ज वाक्यरचना करो:

एतत् _____ अस्ति । (यन्त्रम्, क्रयणम्)

एतत् यन्त्रं क्रयणयोग्यम् अस्ति ।

(१) एतत् _____ अस्ति । (पुस्तकम्, पठनम्)

(२) एतत् _____ अस्ति । (स्थानम्, भ्रमणम्)

(३) एतत् _____ अस्ति । (चलचित्रम्, दर्शनम्)

(४) एतत् _____ अस्ति । (जलम्, स्नानम्)

6. उदाहरण मुञ्ज क्रियापदोमां परिवर्तन करो:

- भवति - भविष्यति भविष्यामि
- वदति - _____
- करोति - _____
- तरति - _____

7. आवी बीज् डस्यकशिकाओ शोधो.

ज्ञातव्यम्

- आम्रम् - केरी
- सीताफलम् - सीताङ्ग
- बदरम् - भोर
- सेवम् - सङ्ग
- जम्बूफलम् - जाम्बु
- दाडिमम् - दाडिम
- कदलीफलम् - केरु
- नारङ्गम् - नारङ्गी
- आमलकम् - आमलक
- निम्बूकम् - नींबू
- खर्बूजः - तरबूज
- नारिकेलम् - नारियेल

4. नीचे आपेला अंकोने शब्दोमां लभो.

(१) १४ _____

(२) २५ _____

(३) ४६ _____

(४) ३८ _____

(५) ४० _____

१ एकम्	११ एकादश	२१ एकविंशतिः	३१ एकत्रिंशत्	४१ एकचत्वारिंशत्
२ द्वे	१२ द्वादश	२२ द्वाविंशतिः	३२ द्वात्रिंशत्	४२ द्वाचत्वारिंशत्
३ त्रीणि	१३ त्रयोदश	२३ त्रयोविंशतिः	३३ त्रयस्त्रिंशत्	४३ त्रिचत्वारिंशत्
४ चत्वारि	१४ चतुर्दश	२४ चतुर्विंशतिः	३४ चतुस्त्रिंशत्	४४ चतुश्चत्वारिंशत्
५ पञ्च	१५ पञ्चदश	२५ पञ्चविंशतिः	३५ पञ्चत्रिंशत्	४५ पञ्चचत्वारिंशत्
६ षट्	१६ षोडश	२६ षड्विंशतिः	३६ षड्त्रिंशत्	४६ षट्चत्वारिंशत्
७ सप्त	१७ सप्तदश	२७ सप्तविंशतिः	३७ सप्तत्रिंशत्	४७ सप्तचत्वारिंशत्
८ अष्ट	१८ अष्टादश	२८ अष्टाविंशतिः	३८ अष्टात्रिंशत्	४८ अष्टचत्वारिंशत्
९ नव	१९ नवदश	२९ नवविंशतिः	३९ नवत्रिंशत्	४९ नवचत्वारिंशत्
१० दश	२० विंशतिः	३० त्रिंशत्	४० चत्वारिंशत्	५० पञ्चाशत्

टिप्पणी

दलम् टुक्डी. धावनाङ्कः २०. क्रीडकः खेलार्थी. धावनाङ्कफलकम् स्कोरबोर्ड कति डेटलो सम्यक् योग्ये.

स्वाध्यायः

1. नीचेना शब्दोनुं भोटेथी उच्यारण करो:

धावनाङ्कफलकम्, चतुर्थक्रीडायाम्, धावनाङ्क, पञ्चाशत् न्यूनाः, पठित्वा, त्रयस्त्रिंशत्, षट्त्रिंशत्

2. नीचेना शब्दसमूह वांथी आपेला भानामां अंकमां तथा शब्दोमां संख्या लभो:

	अंकमां	शब्दोमां
१. शिवस्य नेत्राणि		
२. पाण्डवाः		
३. मानवस्य नेत्रे		
४. रावणस्य मस्तकानि		
५. वासराः		
६. त्रयणां शशकानाः कर्णाः		
७. पञ्चशृगालानां पादाः		

3. नीचे आपेला शब्दोने अंकमां लभो.

चतुर्दश	_____
सप्तविंशतिः	_____
त्रयस्त्रिंशत्	_____
अष्टचत्वारिंशत्	_____
नवदश	_____
अष्टात्रिंशत्	_____
पञ्चचत्वारिंशत्	_____
सप्तदश	_____

5

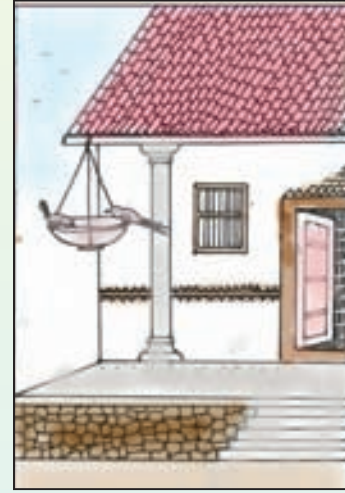
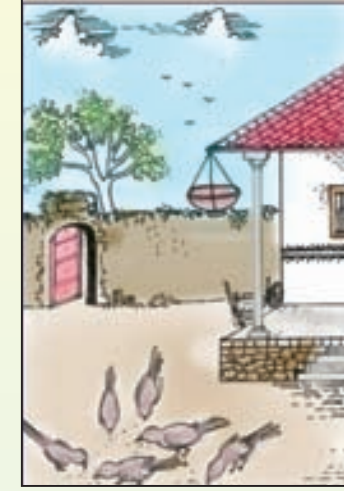
चटक ! चटक !

चटक चटक, रे चटक !

चिक् चिक् कूजसि त्वं विहग !

नीडे निवससि सुखेन डयसे

ख्रादसि फलानि मधुराणि ।

विहरसि विमले विपुले गगने

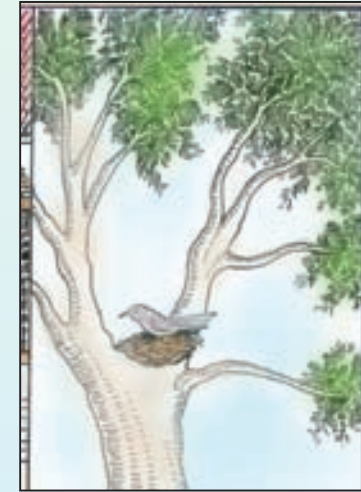
नास्ति जनः खलु वारयिता ॥

मातापितराविह मम न स्तः

एकाकी खलु खिन्नोऽहम् ।

एहि समीपं चिक् चिक् मित्र ।

ददामि तुभ्यं बहुधान्यम् ॥

चणकं स्वीकुरु पिब रे नीरं

त्वं पुनरपि रट चिक् चिक् चिक् ।

तोषय मां कुरु मधुरालापं ।

पाठय मामपि तव भाषाम् ॥

टिप्पणी

चटक चकली विहग पक्षी नीडे भाषाभां गगने आकाशभां वारयिता रोकनार खिन्नः दुःभी चणकम् यश्च तोषय संतोष आप मातापितराविह - मातापितरौ इह माता अने पिता अर्ही पाठय भषाव डयसे (तु) उडे छे.

विशेषः

खिन्नऽहम् - खिन्नः अहम्

स्वाध्यायः

1. नीचेना शब्दोनुं भोटेथी उथ्यारण करो:

चिव्वं चिव्वं, निवससि, वारयिता, मातापितराविह, खिन्नोऽहम्, बहुधान्यम्, मधुरालापम्

2. पक्षीनी सामे योग्य रंगनां नामनां जोडकां जोडो.

हंसः	<input type="text"/>	१	हरितः
कोकिलः	<input type="text"/>	२	श्वेतः
शुकः	<input type="text"/>	३	चित्रितः
कपोतः	<input type="text"/>	४	कृष्णः
मयूरः	<input type="text"/>	५	कापोतः
		६	पीतः

3. भाषी जग्या पूरो:

- (१) चटकः— निवसति ।
 (२) चटकः— खादति ।
 (३) चटकः— विहरति ।
 (४) चटकः— वदति ।

4. उदाहरणभां आपेल क्रियापद जेवां अन्य क्रियापदो काव्यमांथी शोधीने लभो अने बोलो:

उदाहरण : कूजसि, निवससि

5. रेभांडित शब्दोना स्थाने कौंसभां आपेल शब्दोना उपयोग करीने अन्य वाक्यो बनावो:

- (१) त्वं नीरं पिब । (दुग्धम्, रसम्, शीतपेयम्)
 (२) त्वं चणकं स्वीकुरु । (पुस्तकम्, धनम्, पारितोषिकम्)
 (३) त्वं चिव्वं चिव्वं वद । (गीतम्, श्लोकम्, संस्कृतम्)

नीलेशः : एकचत्वारिंशत् ।

रमेशः : द्वितीयक्रीडायाम् ?

नीलेशः : चतुस्त्रिंशत् ।

रमेशः : तृतीयक्रीडायाम् ?

नीलेशः : अष्टाविंशतिः ।

रमेशः : चतुर्थक्रीडायाम् ?

नीलेशः : पञ्चाशत् ।

रमेशः : पञ्चमक्रीडायाम् ?

नीलेशः : नवत्रिंशत् ।

रमेशः : अहो, नीलेश ! नीरवस्य का स्थितिः ?

नीलेशः : सः प्रथमक्रीडायां त्रयोस्त्रिंशत् धावनाङ्कान् प्राप्तं करोति ।

रमेशः : द्वितीयक्रीडायाम् ?

नीलेशः : एकविंशतिः धावनाङ्कः ।

रमेशः : तर्हि तस्य तृतीयक्रीडायाम् का स्थितिः ?

नीलेशः : चत्वारिंशत् ।

रमेशः : उत्तमम् ! चतुर्थक्रीडायाम् ?

नीलेशः : षड्त्रिंशत् ।

रमेशः : अंतिमक्रीडायां नीरवः कति धावनाङ्कान् प्राप्तं करोति ।

नीलेशः : सम्यक् अस्ति । द्विचत्वारिंशत् ।

रमेशः : पश्य, शालिनस्य प्रथमक्रीडायां षड्त्रिंशत् धावनाङ्कः ।

नीलेशः : आम्, द्वितीयक्रीडायाम् तस्य सप्तत्रिंशत् ।

रमेशः : तृतीयक्रीडायाम् अधिकं नास्ति । केवलं षोडश ।

नीलेशः : सत्यम् । चतुर्थक्रीडायाम् अपि षड्त्रिंशतिः ।

रमेशः : तर्हि पञ्चमक्रीडायाम् सः अधिकम् अष्टचत्वारिंशत् धावनाङ्कान् प्राप्तं करोति ।

अनुक्रमः	क्रीडकः	प्रथमक्रीडा	द्वितीयक्रीडा	तृतीयक्रीडा	चतुर्थक्रीडा	पञ्चमक्रीडा
१.	भाविकः					
२.	नीरवः					
३.	शालिनः					

6

सङ्ख्या

धावनाङ्कफलकम्

अनुक्रमः	क्रीडकः	प्रथमक्रीडा	द्वितीयक्रीडा	तृतीयक्रीडा	चतुर्थक्रीडा	पञ्चमक्रीडा
१	नयनः	३६	५०	४४	२९	४९
२	विवेकः	२०	३१	११	३५	१८
३	राकेशः	५०	४७	४८	५०	४९
४	जयेशः	१०	११	१७	१२	१०
५	जतीनः	२४	२९	२५	३१	३०

(उपरोक्त कोष्टक समष्टौ अने नीचेनो संवाढ वांथी तेनी नीचे आपेलुं कोष्टक पूर्ण करो.)

रमेशः : भो, निलेश किं करोति ?

नीलेशः : क्रिकेटदलस्य धावनाङ्कफलकं पश्यामि ।

रमेशः : भाविकस्य प्रथमक्रीडायां कति धावनाङ्काः ?

प्रवृत्ति

- पक्षीघरनी मुलाकात लो.
- तमारा मित्रो साथे मणीने पक्षीपोथी बनावो.
- “पक्षीओनी आपणा जवनमां उपयोगिता” विषय उपर जूथयर्था करो.
- पक्षी परनुं अन्य संस्कृत गीत शोधो अने गान करो.
- तमारा आंगणामां कया कया पक्षी आवे छे ? तेमांथी तमने क्युं पक्षी सौथी वधु गमे छे ? तेनी विशेषता लपो.

ज्ञातव्यम्

- मूलकम् - भूणो
- आलुः - भटाको
- कोशातकी - भींडो
- पलाण्डु - ँगणी
- गाजरम् - गाजर
- कुष्माण्डः - कोणुं
- पटोलः - परवण
- अलाबुः - दूधी

पुनरावर्तनम् १

- कोऽरुक् पाठनुं मोटेथी वाचन करो.
- मेघो वर्षति गीतनुं अभिनय सङ्घित गान करो.
- कौंसमां आपेला शब्दोभांथी सायो शब्द पसंद करी पाली जग्या पूरो:
 - _____ सः न दंशति ? (कुत्र, किम्)
 - _____ धनं प्राप्तम् ? (कति, कियत्)
 - _____ छात्राः शालायां पठन्ति ? (कियत्, कति)
 - भवान् _____ शालां गच्छति ? (कः, कदा)
 - अतिथिजनाः _____ आगताः ? (कियत्, कुतः)
 - विद्या _____ न ददाति ? (कुत्र, किम्) :
 - भवती _____ कार्यालयं गच्छति ? (कति, कदा)
- नीयेनां वाक्योनुं अनुलेखन करो:
 - गुरुः अज्ञानतिमिरं दूरं करोति ।
 - तुष्यति कृषिकः ।
 - गच्छति गोष्ठम् ।
 - मम पत्नी मम भोजनस्य पश्चात् एव भोजनं करोति ।
 - गृहपाठलेखने मम पिता अपि सहायतां करोति ।
 - सः एव नीरोगः भवति ।
 - सः वनं गच्छति वृक्षे उपविशति ।
 - श्वानभयं न अनुभवतु ।
- कौंसमां आपेला शब्दो उपयोग करी प्रश्नार्थवाक्य बनावो.
 - अहं अष्टवादने शालां गच्छामि । (कति)
 - मम मित्रं जामनगरे वसति । (कुत्र)
 - उद्याने पुष्पं विकसति । (किम्)

- राजेशः मन्दिरतः उद्यानं गच्छति । (कुतः, कुत्र)
- बालकः क्रीडनार्थं क्रीडाङ्गणं गच्छति । (किमर्थम्)
- कार्यालये वार्तालापं न भवति । (किम्)

- नीये आपेला गीतना अंतरानुं स्वतंत्र तथा समूहगान करो:

नयति च वृषभं

हलमपि वहति ।

कर्षति क्षेत्रं

वपति च बीजम् ॥

- नीयेना अंतरानी पूर्ति करो:

(१) मेघो वर्षति गोष्ठम् ॥

(२) रोहति सस्यं वृद्धिः ॥

- अर्धी तमारी शाणामां उपयोगी भे वस्तुनां चित्रो दोरो अने तेनां संस्कृत नाम लभो.

ज्ञातव्यम्

• जीरकम् - शुरुं	• यवानि - अजभो
• हिंगुः - छिग	• धन्याकम् - धाशा
• मरिचम् - भरयुं	• लवङ्गम् - लविंग
• एला - छलायथी	• तेजपत्रम् - तज
• लवणम् - भीहुं	• आर्द्रकम् - आर्दुं